

לקט הלכות חנוכה עפ"י פסקי מורנו ורבנו מרן הראשון לציון המקובל האלוקי

הרב מרדכי אליהו זצוק"ל (התשפ"א)

ג' ובדברי הרמ"א, כה"ח ס"ק כ"ה, משנ"ב שם ס"ק ט"ז.

ט. חייל שאינו מדליק - חייל שלא הדליק ואין מי שמדליק עליו, וגם אין באפשרותו להדליק באותו לילה, כגון שהוא בשמירה, ורואה נרות חנוכה אפילו במשקפת - יברך על הראיה ויכדלעיל סעי' ז'.

י. מנהג בני אשכנז - בני ישיבות או חיילים אשכנזים שנהגים שכל אחד מבני הבית מדליק בברכה - ידליקו בברכה גם בישיבה. ואם גרים בחדר אחד כמה בחורים - כל אחד מהם מברך ומדליק לעצמו.

יא. אמירת "הנרות הללו" - לאחר שהדליק נר אחד לפחות, יאמר: "הנרות הללו אנחנו מדליקים". ויש נוהגים לומר "הנרות הללו" רק אחר שסיימו להדליק את כל הנרות (שו"ע תרע"ו א. משנ"ב תרע"ו ס"ק ח').

יב. נוסח "הנרות הללו" - טוב לומר "הנרות הללו" בנוסח שיש בו ל"ו תיבות מלבד שתי התיבות "הנרות הללו", כמניין הנרות של כל שמונת הימים (בלי השמש בא"ח וישב א').

יג. לאחר ההדלקה - טוב לומר אחרי הדלקת הנרות "מזמור שיר חנכת הבית" ופסוק "ויהי נעם". ויש אומרים שבע פעמים פסוק "ויהי נעם" ומזמור "יושב בסתר" כולו - כסגולה לשמירה (בא"ח וישב כ"ג). ונהגו לשיר אחר כך "מעוז צור".

יד. מקום ההדלקה - כתוב בגמרא שמצווה להניח הנרות בטפח הסמוך לפתח מבחוץ. אך טוב להניחה מבפנים (דרכי הלכה ס' קל"ט ס"ק ז'). אם אין מזוזה בפתח יניחה מימין. כשיש מזוזה בפתח יניח את החנוכיה משמאל הנכנס (ואז הוא מוקף במצוות - לבוש ציצית, מזוזה מימין, נר חנוכה משמאל - בא"ח וישב ד').

טו. סדר ההדלקה - בלילה הראשון ידליק את הנר הקרוב לפתח, שהוא לימין המדליק. ובלילה השני, ידליק את הנר הרחוק מעט מן הפתח תחילה, ואחר כך יפנה לימינו וידליק את הנר הנוסף, עד שבליילה השמיני יתחיל להדליק מהנר הרחוק מן הפתח ויפנה לימינו וידליק השאר (כשמדליק בחוץ).

טז. סדר ההדלקה כשמדליק בביתו - כשמדליק בתוך הבית, יניח את הנרות משמאל הנכנס ובטפח הסמוך לפתח, וידליק בלילה הראשון את הנר הרחוק מן הפתח, עד שבליילה השני יתחיל להדליק מהנר הקרוב לפתח ויפנה לימינו וידליק את השאר (שו"ע תרע"ו ה', ובא"ח שם ד). ויש עוד שיטות בסדר ההדלקה, ובכל אופן שמדליק יוצא ידי חובה (עי' בב"י ושו"ע תרע"ו סעי' ה', כה"ח תר"ע ס"ק ל"א, ל"ב, משנ"ב שם ט' - יא' ובה"ל שם).

יז. הדלקה בחלון - יש מסתפקים אם עדיף להדליק בחלון הבית לפרסום הנס או בפתח הבית להיות מוקף במצוות, ומחמת חיוב מצווה מדליקים בשני המקומות אחרי שברכו בפתח הבית, ותבוא עליהם ברכה (אחרונים).

יח. הדלקה בבניין גבוה - הגר בבניין הגבוה עשרים אמה מרשות הרבים, כגון שגר בקומה רביעית, וגובה החלון הוא יותר

א. נסי חנוכה - ימי החנוכה נקבעו לדורות זכר לשני נסים שנעשו בחנוכה: נס פך השמן, ונס הניצחון של החשמונאים על היוונים במלחמה והחזרת מלכות ישראל (עיי' פר"ח תרע).

ב. ימי ההודאה - "התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונה ימים האלו, שתחלתם מליל כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל, ומדליקים בהם הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראים חנוכה והן אסורים בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצווה מדברי סופרים כקריאת המגילה" (רמב"ם הלכות חנוכה פ"ג הלכה ג').

ג. לשם יחוד - קודם ההדלקה יאמר: "לשם יחוד" כמובא בסידור ("קול אליהו" עמוד 781), ואין די באמירת "הנרות הללו" לפטור מאמירת "לשם יחוד", שאמירת "הנרות הללו" היא רק לאחר ההדלקה, וה"לשם יחוד" הוא הכנה להדלקה. ולא רק לפי הקבלה יש צורך באמירת "לשם יחוד" קודם מצווה, אלא גם לפי הפשט - שהרי מצוות צריכות כוונה, וכשאומר בפיו את כוונת המצווה קודם עשייתה, הרי הוא מכוון באמירתו לקיום המצווה (ר"פ ח"א ס' א'. ועי' שו"ע ס' ס' שמצות צריכות כוונה).

ד. הברכות - בלילה הראשון ידליק נר אחד, ולפני שידליק יברך שלש ברכות: א. "להדליק נר חנוכה" ב. "שעשה נסים" ג. "שהחיינו", ואחרי סיום כל הברכות ידליק את הנרות.

ה. ברכות מליל שני - מליל שני ואילך, יברך רק שתי ברכות: "להדליק" ו"שעשה נסים". אם לא ברך "שהחיינו" בלילה הראשון, יברך "שהחיינו" בלילה השני, או בשאר הלילות כשייזכר (תרע"ו א').

ו. הדלקה של המשפחה - מצות הדלקת נרות היא "איש וביתו" - דהיינו איש ואשתו. לכן האישה אינה מדליקה נר בפני עצמה אלא יוצאת ידי חובה בהדלקת הנר של הבעל. על כן, טוב שיעמדו אשתו ובניו לידו בשעת הברכה ובשעת הדלקת כל הנרות (בא"ח וישב א').

ז. ברכה למי שלא מדליק - בחנוכה יש דין מיוחד, שמי שלא הדליק, ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, ואין מדליקין עליו בתוך ביתו - מברך כשרואה נרות חנוכה. אמנם לא יברך "להדליק", כיון שאינו מדליק, אלא רק "שעשה נסים". ובלילה הראשון יברך גם "שהחיינו" (שו"ע תרע"ו ג', כה"ח שם ס"ק י"ד, משנ"ב שם ס"ק ג' ובשעה"צ).

ח. בני ישיבות וחיילים - בני ישיבות או חיילים בני ספרד שאינם נשואים, מעיקר הדין יוצאים ידי חובה על ידי שאביהם מדליק עליהם בבית, והוא הדין לאיש שאשתו מדליקה עליו בביתו. ואם יש להם חדר מיוחד שלא בבית ההורים או שגרים בפנימיה, ידליקו שם בלא ברכה או שישתתפו בפרוטת עם אדם אחר וישמעו ממנו את הברכות (תה"ד ס' ק"א, שו"ע שם ס"ק

הגיליון לרפואת הרב שמואל בן חנה

מעשרים אמה מרשות הרבים - יניח את החנוכיה בטפח הסמוך לפתח, ואם הניחה על שלחנו - יצא. ואם יש פרסומי ניסא בחלון - ידליק אחר כך שוב בחלון בלי ברכה- ותבוא עליו ברכה.

יט. גובה החנוכיה- יניח את החנוכיה למעלה משלשה טפחים, ומצווה להניחה למטה מעשרה טפחים (שו"ע תרעו ס"ו, ו' כה"ח ומשנ"ב שם). ועפ"י הסוד טוב להניחה מעט למעלה משבעה טפחים עד עשרה טפחים. ואם הניחה למעלה מעשרה טפחים - יצא (טפח = 8 ס"מ, ולדעת החו"א 10 ס"מ). ולכן לכתחילה יניח את החנוכיה באופן שהלהבות תהיינה בגובה ז' טפחים - דהיינו 56 ס"מ מהקרקע (בא"ח שם ה).

כ. בית הפונה לרשות הרבים - בבית הפונה לרשות הרבים, שחלונו גבוה מרצפת הבית יותר מעשרה טפחים, מותר לכתחילה להניח את הנרות בחלון הפונה לרשות הרבים אף על פי שגבוהה עשרה טפחים מרצפת הדירה, ובלבד שיהיו הנרות בתוך עשרים אמה (כעשרה מטרים) מרשות הרבים. וברור שאם יש חלון נמוך מעשרה טפחים וחלון אחר גבוה מעשרה טפחים, יניח בנמוך.

כא. זמן ההדלקה בצאת הכוכבים - זמן הדלקת נרות חנוכה הוא מיד בצאת הכוכבים (כ 18 - 20 דקות אחרי השקיעה), גם אם עדיין לא התפלל ערבית. ואם לא הדליק עד אז - ידליק בתוך חצי שעה מצאת הכוכבים. ובזמן זה יכול להדליק בברכה אף שמדליק בתוך ביתו והוא לבדו (בא"ח וישב אות ז').

כב. הדלקה בשקיעה - ויש נוהגים להדליק עם השקיעה (כשיטת הרמב"ם והגר"א). וצריך להיזהר שתהיה כמות מספיקה של שמן שיוכל לדלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים (עי' משנ"ב תרע"ב ס"ק א').

כג. הדלקה לאחר הזמן - עבר זמן ההדלקה, יכול להדליק בברכה רק אם אחד מבני הבית ער, ואם אין מישהו אחר עמו - ידליק בלא ברכה. אמנם אם מדליק בפתח ביתו או בחלון הסמוך לרחוב, וחלון ביתו בתוך עשרה מטרים מהכביש, ויש שם עוברים ושבים - יכול להדליק בברכה עד עמוד השחר (אחרונים).

כד. הדלקה בערב שבת - בערב שבת ידליק האיש תחילה נרות חנוכה, ואחר כך תדליק האישה נרות שבת. ואם הזמן דחוק - יכולה האישה להדליק נרות שבת לאחר שבעלה הדליק נר אחד של חנוכה (שו"ע תרעט. בא"ח שם כ').

כה. תפילת מנחה - יקדים להתפלל תפילת מנחה לפני הדלקת הנרות, ואם לא הספיק להתפלל לפני - יתפלל ביחיד ולאחר שידליק ילך לבית הכנסת לשמוע חזרת הש"ץ וקדושה (בא"ח שם כ').

כו. זמן ההדלקה בערב שבת - בערב שבת ידליק קודם השקיעה, אפילו אם נוהג להדליק נרות חנוכה בצאת הכוכבים. ויכול להדליק מפלג המנחה (בשנה זו, ערב שבת פרשת "וישב" 15:50) ובלבד שהנרות ידלקו חצי שעה לאחר צאת הכוכבים (עיין לקמן סעיף כז').

כז. הנרות בערב שבת - בערב שבת צריך לתת שמן או להכין נרות גדולים, שידלקו לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. לכן בירושלים, שהמנהג הוא להדליק נרות שבת כארבעים דקות לפני השקיעה, צריך לקחת נרות גדולים שידלקו לפחות שעה וחצי, ואם אין לו מספיק נרות גדולים, יראה שעל כל פנים יהיה שעור כזה בנר של אותו היום. ואם אין לו אלא נר הדולק חצי שעה - ידליק בלא ברכה (שו"ע תרע"ט א' וכה"ח שם).

כח. הדלקה במוצאי שבת בבית הכנסת - במוצאי שבת, בבית הכנסת מדליקים נר חנוכה ואחר כך מבדילים, כדי שלא יניחו את הנרות מיד אחרי ההדלקה וילכו להם, וכדי לאחר את יציאת השבת. ואם המדליק שכח לומר "אתה חוננתנו" - יאמר בלחש קודם שמדליק: "ברוך המבדיל בין קודש לחול".

כט. הדלקה במוצאי שבת בבית - כל אדם בביתו - מבדיל ואחר כך מדליק נר חנוכה, כיון שהבדלה שייכת ליציאה משבת והדלקה שייכת ליום ראשון, ובדין שהבדלה קודמת (בא"ח שם כ"א). אמנם יש נוהגים להדליק ואחר כך להבדיל. (עיין שו"ע תרפ"א, כה"ח שם ס"ד, משנ"ב שם ס"ק ג' ובא"ח שם אות כ"א)

ל. עשיית מלאכה לאחר ההדלקה - צריכות הנשים להיזהר שלא לעשות מלאכה בעוד שנרות חנוכה דולקים, ובעיקר יש להיזהר בחצי שעה הראשונה שהנרות דולקים (שו"ע תרע). ויש מחמירות שלא לעשות מלאכה כל עוד שהנרות דולקים אפילו אחרי חצי שעה. ואם יש להן סיבה מיוחדת - יכולות להתנות שאין הם "מקצים" את הנרות למצווה אלא רק לזמן חיוב - חצי שעה, ואחר כך תעשינה מלאכה.

לא. אמירת "על הנסים" - אומרים "על הנסים" בעמידה לפני "ועל כולם", ובברכת המזון - בברכה שנייה לפני "על הכל" (שו"ע תרפ"ב). בנוסח על הנסים יאמר: "חשמונא יי בחיריק תחת ה"אלף", וכן יאמר: "לשכחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך", וכן "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלוי". ויש נוסחאות אחרות, וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו.

לב. שכח לומר על הנסים - אם שכח ולא הזכיר "על הנסים" בתפלה או בברכת המזון - אם עדין לא הזכיר את תיבת ה' בברכה, כגון שאמר רק "ברוך אתה" - חוזר ואומר "על הנסים". ואם הזכיר את שם ה' - אינו חוזר, ולא יסיים "למדני חוקיך". וכל שכן אם סיים את הברכה של "הטוב שמך ולך נאה להודות" בתפילה, או "על הארץ ועל המזון" - בברכת המזון, בין בחול בין בשבת - אינו חוזר. (שו"ע תרפ"ב ס"ק ב, ברכ"י ס' קפח) אמנם אם שכח לומר "על הנסים" יכול לאומרם בסיום התפילה, או אחרי "יהיו לרצון" ולפני "אלוקי נצור" או לפני "יהיו לרצון" השני. ובברכת המזון יאמר ב"הרחמן": "הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו וכו'" (רמ"א ס' תרפ"ב סעי' ב').

לג. חשיבות ההלל - יזהר ב"הלל" של חנוכה לאומרם בכוונה ובשמחה, כי אפילו בחג הפסח אין אומרים הלל גמור, וכאן אומרים הלל גמור שמונה ימים. על כן יאמר אותו בכוונה ובשמחה רבה (כה"ח ס' תרפ"ב ס"ק כ"ח).

הגיליון לרפואת הרב שמואל בן חנה